

DIN NOU DESPRE SIGILIILE LUI MAREȘ BĂJESCU*

SPIRIDON CRISTOCEA

Fiu al unor orășeni înstăriți din Câmpulung¹, Gheorghe și Stanca, Mareș a reușit să intre în rândul boierimii, formându-și un domeniu apreciabil repartizat în județele Argeș, Dâmbovița, Ilfov, Muscel, Teleorman și Vâlcea. Starea materială i-a permis construirea în 1666 a bisericii de la Băjești și, tot în același an, ctitorirea schitului Cornet (Vâlcea).

Carierea politică a lui Mareș Băjescu, începută în jurul anului 1643 ca logofăt în cancelaria lui Matei Basarab, s-a desfășurat pe o perioadă de aproape 30 de ani din care 11 ani a deținut mari dregătorii. După ce, în timpul domniilor lui Grigore Ghica și Radu Leon, a deținut dregătoriile de mare vistier (1661 ianuarie 28 – 1663 mai 3, 1664 noiembrie 27 – 1665 decembrie 2) și mare vornic (1666 ianuarie 7 – 1669 februarie 24), în vremea domniei lui Antonie Vodă din Popești a ocupat cea mai mare dregătorie a țării – mare ban al Craiovei (1669 aprilie 22 – 1672 ianuarie 5)². Ca membru și ca fruntaș al partidei Cantacuzinilor, el a luat parte la luptele dintre grupările boierești din Țara Românească care, în al treilea sfert al secolului al XVII-lea, au îmbrăcat forme dramatice.

Mare dregător al țării, Mareș a adoptat costumul specific boierimii muntene și și-a confecționat un însemn propriu menit să-l individualizeze, să-i sporească autoritatea și în același timp să-și afirme categoric drepturile sale. Pentru Mareș, participant activ la viața social-economică, politică și culturală,

* Vezi și: Sigiliile lui Mareș Băjescu, în „Studii și materiale de istorie medie”, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, vol. XIV, Editura Academiei Române, 1996, p. 127-132.

¹ Originea câmpulungeană a lui Mareș reiese din documentele vremii. La 1 martie 1647 Drăghici și soția sa Neacșa adevăresc că au vândut un rumân lui Mareș oroșanul den Câmpulung (Arh. Naționale ale României Doc. ist., MDLVIII / 5). Documentele din 24 februarie 1653 și din 19 iulie 1653 au fost scrise de Mareș logofăt Ghiorgheviu din Dlăgopol (Arh. Naționale ale României, M-rea Câmpulung, LIII / 16) și respectiv Mareș logofăt Ghiorgheviu din Dlăgopol (Arh. Naționale ale României, M-rea Câmpulung, LXII / 22).

² Nicolae Stoicescu, Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII, Editura enciclopedică română, București, 1971, pag. 110.

existența unui sigiliu propriu a fost o necesitate, chiar dacă, fiind un bun cunoscător de carte, își întărea actele și cu semnătura proprie. Ca logofăt în cancelaria domnească și apoi ca mare dregător, Mareș a înțeles rolul juridic de necontestat pe care sigiliul îl avea în diplomatica românească, că prezența acestuia pe un act îi conferă documentului respectiv autoritate. De aceea, el și-a confecționat un sigiliu propriu cu care a validat actele emise.

Activând mulți ani în cancelaria domnească, Mareș a cunoscut sigiliile unor feudali laici și ecleziastici servindu-i fără îndoială ca sursă de inspirație pentru cel propriu. Fiind primul boier din neamul său, el și-a confecționat sigiliile fără a prelua ceva de la înaintașii săi care n-au avut un asemenea însemn. Cercetarea documentelor ne-a permis identificarea a cinci sigilii folosite de Mareș de-a lungul carierei sale politice, sigilii pe care le prezentăm în continuare.

1. Primul sigiliu (Fig. 1), pe care-l cunoaștem, a fost imprimat pe un act scris, în ianuarie 1654, chiar de Mareș logofăt³. Prin acest act șase boieri⁴, printre care și Mareș logofăt, au fost luați pe răvașele domnitorului Matei Basarab de către Darie al lui Neguțu din Sulsănești și de către Oprea, fiul vătafului Oprea, pentru a alege niște delnițe din Sulsănești, județul Mușcel.

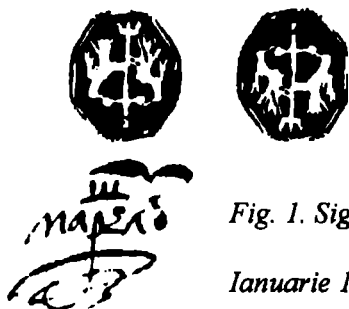

Fig. 1. Sigiliul nr. 1 al lui Mareș Băjescu.

Mareș log(ofăt)

Ianuarie 1654. Doc. ist., CCCVII/92

Cinci dintre boieri au întărit actul cu sigiliile și semnăturile lor, sigiliul lui Mareș fiind aplicat invers. Probabil, că și cel de al șaselea boier, cel din Jugur, și-a aplicat sigiliul și semnătura, însă actul fiind deteriorat lipsește o parte din el.

Descriere: Sigiliu inelar, octogonal (15 mm x 8 mm), imprimat în tuș negru. În câmp două păsări afrontate se sprijină pe o cruce, cu ghearele pe brațul vertical, iar cu ciocurile pe cel orizontal, cozile și aripile fiind puțin desfăcute.

2. Cel de al doilea sigiliu (Fig. 2) este imprimat pe un zăpis din aprilie 1665, când era mare vistier, prin care dă mănăstirii Cotmeana moșie în Groșani, județul Argeș, primind în schimb jumătate din Mogoșești, pe apa

³ Arh. Naționale București, Doc. ist., CCCVII/92. Fiind deteriorat, actul a fost restaurat, însă o parte din conținutul său lipsește.

⁴ Tudoran postelnic Lerescu, Voinia și Mareș logofăt din Câmpulung, Voicilă cel Bătrân din Dănești și Badea Toacă. Actul fiind rupt, nu cunoaștem localitatea de unde era Badea Toacă și nici numele celui de al șaselea boier care era din Jugur.

Fig. 2. Sigiliul nr. 2 al lui Mareș Băjescu.
Az, Mareș vist(iar) Băjăscul, iscălit-am
cu mâna mia.

Aprilie 1665. M-rea Cotmeana, III/3

Argeșelului, județul Mușcel⁵.

Descriere: Sigiliu inelar, de formă octogonală (12 mm x 12 mm), imprimat în tuș negru, în câmp un scut cu talpa rotunjită. Scutul, în inima căruia se află

inițialele chirilice „M”, este timbrat de o

coroană deschisă, cu trei fleuroane, din care ies pene de struț, flancate de câte o stea cu opt raze. Flancurile scutului sunt îmbrăcate de lambrechini.

Inițiala „M” din câmpul scutului este prescurtarea prenumelui Mareș, iar „I” a tatălui său, Gheorghe. Sub sigiliu se află semnătura autografă „Az, Mareș vist(iernic) Băjăscul, iscălit-am cu mâna mia”, importantă prin faptul că menționează dregătoria pe care o deținea și prin numele Băjăscul, ce provenea de la satul unde-și avea conacul și biserica.

Același sigiliu (Fig. 3), însă mai bine imprimat, apare pe zăpăsul din 1 aprilie 1667, când era mare vornic, prin care Mareș Băjescu dă mănăstirii Tutana moșie în Esciori,

Fig. 3. Sigiliul nr. 2 al lui
Mareș Băjescu.

Az, Mareș vel dvor(nic)
Băjăscul, am iscălit
cu mâna mia.

1 aprilie 1667. M-rea Radu
Vodă, XIX ter/16

primind în schimb jumătate din Mogoșești, județul Mușcel. Pe lângă sigiliu, zăpăsul este întărit și cu semnătura „Az, Mareș vel dvor(nic) Băjăscul, am iscălit cu mâna mia”⁶.

Întrucât nu conține nici un element de datare, nu știm când a fost confecționat sigiliul. Imprimat pe zăpăsul din aprilie 1665, sigiliul putea fi confecționat și înainte de 1661, pe când era logofăt în cancelaria domnească.

⁵ Arh. Naționale București, M-rea Cotmeana, III/3.

⁶ Idem, M-rea Radu Vodă, XIX ter/16.

Chiar dacă nu se compară cu sigiliile de mare vornic (nr. 3) și mare ban (nr. 4) care sunt creații artistice deosebite, acest sigiliu este din acest punct de vedere o realizare destul de reușită.

Prezența în stemă a unor elemente cum sunt scutul, coroana, lambrechinii ș.a. dovedesc că această compoziție se încadrează normelor heraldice.

3. Al treilea sigiliu (Fig. 4) al lui Mareș, aplicat pe cărțile din 13⁷ și 26 mai 1668⁸, a fost confecționat, potrivit legendei, în 1666, cu ocazia ocupării dregătoriei de mare vornic.

Fig. 4. Sigiliul nr. 3 al lui Mareș Băjescu.

Mareș vel dvor(nic)

13 mai 1668, M-rea Tismana,
XI/14

Băjescu, din 13 mai 1668, prin care întărește mănăstirii Tismana stăpânirea moșiei de la Erghevița, după Emil Vărtosu⁹.

Descriere: Sigiliu rotund, diametrul 3,5 cm, timbrat direct pe hârtia actului, prevăzută dedesupt cu ceară verde. În câmp, un personaj boieresc, marele vornic, în picioare, privind din față, cu caftan pe umeri și cușmă pe cap; ține în mâna dreaptă un toiag, iar mâna stângă se sprijină în față, la cingătoare. Pe margine, un cerc liniar, în exterior, două cercuri liniare, în interior, între ele legenda „Мареш Бж вел во зрод” [+ Mareș Băjăscu vel vornic 7174 (1666)].

Sigiliul lui Mareș ca mare vornic, însă complet deteriorat, mai apare pe cartea din 26 mai 1668, către șase megieși jurători pentru pricina dintre popa Banu și Stroe din Dragoslavele, care nu mai este întărită și prin semnătură¹⁰.

Deci, între anii 1666 și 1667 Mareș valida actele cu două sigilii: pe cele personale cu cel ce avea inițialele „М” (nr. 1), iar cărțile de mare vornic cu cel confecționat în 1666, cu ocazia ocupării acestei dregătorii (nr. 2).

⁷ Idem, M-rea Tismana, XI/14.

⁸ Idem, M-rea Cozia, LX/50.

⁹ Emil Vărtosu, *Din sigilografia Moldovei și Țării Românești*, în D. I. R., Introducere, vol. II, Editura Academiei R. P. R., 1956, p. 518 - 519. Cf și Idem, în Studii și cercetări de istorie medie, I (1950), nr. 1, p. 163 - 164.

¹⁰ Arh. Naționale București, M-rea Câmpulung, LX/50.

4. Ocuparea începând cu data de 22 aprilie 1669 a dregătoriei de mare ban a fost urmată, printre altele, de confecționarea unui nou sigiliu cu care a validat un număr mai mare de documente (Fig. 5). Primul document validat cu acest sigiliu este o carte a marelui ban Mareș Băjescu, din 21 iulie 1669, dată în „scaunul Craiovei” prin care întărește mănăstirii Govora stăpânirea unei părți (a patra) din Cerneți¹¹.

Ca și cel de mare vornic, acest sigiliu a fost descris tot de Emil Vârtosu¹².

Fig. 5. Sigiliul nr. 4 al lui Mareș Băjescu.

Mareș vel ban.

21 iulie 1669, M-rea Govora, XIII/14.

Descriere: Sigiliu rotund, diametrul 3,8 cm, timbrat direct pe hârtia actului, prevăzută dedesupt cu ceară verde. În câmp un personaj boieresc, marele ban al Craiovei, în picioare, jumătate profil spre stânga, pe umeri caftan de brocart, stofă brodată în arabescuri și flori, cu guler de blană, pe cap are cușmă, în mâna stângă ține un toiag cu trei noduri și măciulie la

capătul superior, pe când mâna dreaptă este adusă în față, în dreptul pieptului. Pe margine, între două cercuri liniare, legenda: „Мареш вел банъ Кралевскіи лѣт зроз” [Jupan Mareș marele ban al Craiovei, leat 7177 (1669)].

Pe act, sub sigiliu se află semnătura autografă „Mareș vel ban”.

Sigiliul lui Mareș mare ban a fost aplicat pe cărțile acestuia din: 23 iulie 1669¹³ (deteriorat), 24 august 1669¹⁴ (căzut, s-a păstrat întipărirea uleioasă), 29 august 1669¹⁵ (căzut, s-a păstrat întipărirea uleioasă), 4 septembrie 1669¹⁶ (căzut, s-a păstrat întipărirea uleioasă), 15 septembrie 1669¹⁷ și 1 martie 1670¹⁸ (căzut, s-a păstrat întipărirea uleioasă).

¹¹ Idem, M-rea Govora, XIII/14.

¹² Emil Vârtosu, *Din sigilografia ...*, p. 512-513.

¹³ Arh. Naționale București, Doc. ist., XC/71.

¹⁴ Idem, M-rea Dintrunlemn, XXIX/5.

¹⁵ Idem, M-rea Bistrița, LXI/11.

¹⁶ Idem, M-rea Brâncoveni, XXII/41.

¹⁷ Idem, Episcopia Râmnic, LXXXVII/8.

¹⁸ Idem, Doc. ist., CLXXXV/65.

5. Cel de al cincilea sigiliu se află aplicat pe un zapis, din 26 iunie 1672, prin care face danie schitului Cornet, ctitoria sa, partea de moșie de la Titești (Fig. 6). În finalul zapisului, scris de Mușat logofăt, se consemnează: „Pentru mai adevărită credință, pus-am peceatea și am iscălit cu mâna mea, ca să să crează”¹⁹.

Fig. 6. Sigiliul nr. 5 al lui Mareș Băjescu.

Eu, Mareș biv ban, am iscălit cu mâna mia.

26 iunie 1672, Colecția I. Ionașcu I/103.

Descriere: Sigiliu inelar, octogonal (16 mm x 14 mm), imprimat în tuș negru, în câmp

scut oval cu ornamente baroce, cu o fascie și pe verticală o mobilă neclară. Scutul este timbrat de o pasăre conturnată (mierlă) asuprită de o mobilă neidentificată flancată de lambrechini miniaturali. Dedeșuptul sigiliului se află semnătura: „Eu, Mareș biv ban, am iscălit cu mâna mia”.

Ca și primele două, nici acest sigiliu, prezentate acum pentru prima dată, nu conține vreun element de datare. El putea fi confecționat după înlăturarea lui Mareș din dregătoria de mare ban, dar și înainte de acest eveniment

În afară de aceste cinci însemne ale lui Mareș Băjescu, unele documente au imprimate pe ele sigilii care au aparținut unor membri ai familiei sale, pe care le prezentăm în continuare.

6. Pe lângă sigiliul lui Mareș Băjescu (nr. 5), zăpisul din 26 iunie 1672 mai este întărit și cu cel al fiului său mai mare care se și semnează: „Eu, Fiera snă Mareș ban, am iscălit cu mâna mia” (Fig. 7).

Fig. 7. Sigiliul lui Fiera, fiul lui Mareș Băjescu.

Eu, Fiera snă Mareș ban, am iscălit cu mâna mia.

26 iunie 1672, Colecția I. Ionașcu I/103.

Eu, Fiera snă Mareș ban, am
iscălit cu mâna mia

¹⁹ Idem, Colecția Ion Ionașcu, I/103.

Descriere: Sigiliu inelar, octogonal (14 mm x 12 mm), imprimat în tuș negru, în câmp un scut rotund cu flancurile ușor scobite; în inima scutului o corabie cu trei catarge, cu pânzele desfăcute și flamuri în vârf. Scutul timbrat de un coif cu coroană, cu cinci cercuri perlate, din care ies lambrechini care-i îmbracă flancurile.

Deasupra coroanei plutește o stea cu șase raze flancată de inițialele chirilice „ФБ” (Fiera Băjescu).

Comparând acest sigiliu cu cele cinci ale tatălui său putem constata că Fiera n-a preluat de la Mareș elemente care să ne demonstreze apartenența la aceeași familie, el fiind destul de original, mai ales prin prezența corabiei în inima scutului.

7. Zapisul din 8 octombrie 1697²⁰, prin care doi din fiii lui Mareș vând domnitorului Constantin Brâncoveanu un loc în Dealul Piteștilor, a fost întărit cu sigiliul și iscălit numai de unul dintre ei: „Gheorghe vel căp(itan) za dăr(ă)ban(i)” (Fig. 8).

Descriere: Sigiliu inelar, pătrat (10 mm x 10 mm), imprimat în tuș negru, în câmp un scut rotund, în câmpul sigilar un leu rampant, cu coada bifurcată. Scutul timbrat de un coif flancat de monograma

Fig. 8. Sigiliul lui Gheorghe, fiul lui Mareș Băjescu.

Gheorghe vel căp(itan) za dăr(ă)ban(i)
8 octombrie 1697, Mitropolia Țării
Românești, XCIX/75.

chirilică „МГ” și asuprit de două rozete, așezate în fascie. Din coif ies lambrechini bogați, care îmbracă flancurile scutului.

Comparând acest sigiliu cu cel al lui Mareș (nr. 2) de pe documentele din aprilie 1665 și 1 aprilie 1667 constatăm că ambele au în câmpul sigilar inițialele chirilice „М” (Mareș) și „Г” (Gheorghe). Așezate în compoziția „ГМ”, inițialele din sigiliul nr. 2 ne indică că este vorba de Mareș, fiul lui Gheorghe, iar cele din sigiliul nr. 7, dispuse în ordinea „МГ”, trebuie citite Gheorghe, fiul lui Mareș. Este greu de crezut că sigiliul nr. 7 a aparținut tot lui Mareș, fiind folosit și de fiul său, Gheorghe.

²⁰ Idem, Mitropolia Țării Românești, XCIX/75.

Zapisul din 22 decembrie 1713²¹, prin care Sanda căpităneasa împreună cu cei patru fii ai ei vând partea lor de moșie de le Ciolănești, este întărit pe lângă semnăturile lor și cu două sigilii. Unul din sigilii (nr. 8) aparține soției lui Gheorghe vel căpitan, Sanda (Fig. 9), iar celălalt (nr. 9), fiului ei, Pană paharnic, nepotul lui Mareș (Fig. 10).

Fig. 9. Sigiliul Sandei, soția lui Gheorghe Băjescu, vel căpitan.

Sanda căp(ităneasa).

22 decembrie 1713, Mitropolia Țării Românești, CXXIX/45.

8. Descriere: Sigiliu inelar, rotund (10 mm), imprimat în tuș negru cu un arbore (?) timbrat de un coif (?), cu lambrechini bogați, cimier o pasăre în profil spre dreapta. Literele chirilice „САНД“ așezate în patru colțuri, pe margine un cerc liniar.

Fig. 10. Sigiliul lui Pană paharnic, fiul lui Gheorghe vel căpitan.

Pană pah(arnic) Băjăscul

22 decembrie 1713, Mitropolia Țării Românești, CXXIX/45.

Deasupra sigiliului se află iscălitura „Sanda căp(ităneasa)“, iar cele patru litere din câmpul sigiliului reprezintă prescurtarea numelui Sanda.

9. Descriere: Sigiliu inelar, octogonal (14 mm x 13 mm), imprimat în tuș negru, având în câmp o compoziție heraldică din care se pot desluși: scutul rotund scobit în părți, lambrechini bogați și un coif (?).

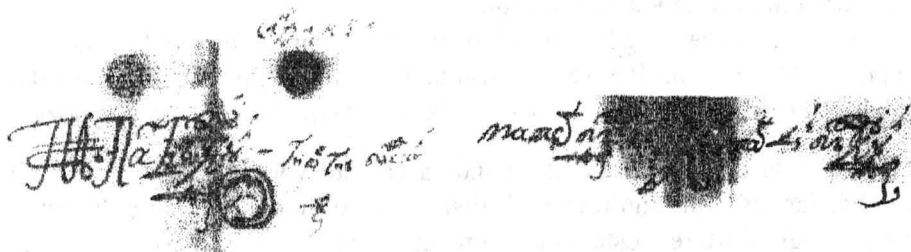

Fig. 11. Sigiliile Sandei căpităneasa și al fiului ei, Pană paharnic.

²¹ Ibidem, CXXIX/45.

Sanda căp(ităneasa), Pană pah(arnic) Băjăscul, Ghiorghie Băjăscul, Matei Băj(ăscul), Constandin Băjăscul.

22 decembrie 1713, Mitropolia Țării Românești, CXXIX/45.

Deasupra sigiliului se află semnătura „*Pană pah(arnic) Băjăscul*”. Zapisul mai este întărit și cu iscăliturile celorlalți fii ai Sandei: „*Ghiorghie Băjăscul*”, „*Matei Băj(ăscul)*” și „*Costandin Băjăscul*” (Fig. 11).